

ODIEVANIE V OBCI BUDKOVCE

Tradičný odev sa v Budkovciach uchoval do začiatku 20. storočia, no v období po I. svetovej vojne dochádza najskôr u mužského oblečenia k zmene. Mladšia generácia už inklinovala ku konfekčnému šatstvu a „parobske kroje“ sa používali zväčša už iba na sviatočné príležitosti. Túto transformáciu možno vysvetliť všeobecne tým, že muži viac cestovali a v mestách sa nechceli veľmi odlišovať alebo byť na posmech. Postupne s rozširovaním a dostupnosťou továrenskej konfekcie sa mení aj šatník žien (najskôr v bohatších rodinách), aj keď prvé odvážlivkyne museli často znášať vyčítavé pohľady. Keď sa cena kupovaných látok či šiat znížila natoľko, že bolo jednoduchšie ísť do obchodu, ako práčne vyrábať plátno a z neho šiť domáce oblečenie, zvíťazil pragmatizmus a ľudový kroj, ako aj znalosť jeho výroby, upadali

pomaly do zabudnutia. U žien bolo na prvý pohľad viditeľné, ktorá je ešte slobodná dievčina a ktorá už vydatá. Výsadou dievčenského (panenského) stavu bolo chodiť s nepokrytou hlavou. Dievky nosili vlasy dozadu česané a spletané do vrkočov („varkoč“), v ktorých boli zapletené aj farebné stužky. Špeciálnejší bol účes na slávnostnejšie príležitosti, ktorý sa volal „na kački“.

„Tote varkočiki jak še volali co sebe pletli. – že tu dva (pozn. na boku) a vec do toho jedného? (pozn. vzadu) – hej, toto zaviazane bulo a ešče toto jeden veľki varkoč bul zapleceni a na koncu na varkoču bula mašľa po pas. ...Kački še tomu hutorelo, kački. No ta tu buli zaplecene, ale tu tak, tu osobitne z tich vlasov kački a len priloženi varkoč do toho varkoča. Tote kački priplecene buli do varkoča. Šak kebi išla tancovac, ta bi bula pudlava, kebi nebulo zaviazane.“

V období medzi dvomi vojnami už zložité vrkoče nahrádzajú skôr voľne rozčesané vlasy previazané stuhou na konci a po II. svetovej vojne u mladých žien zase už vtedajšie moderné účesy. Na druhej strane vydaté ženy nosili vlasy omotané na „koňtu na ihličku“ začepené ešte spravidla začepkou. Navrch ešte prišla hodvábná alebo štofová šatka („chustočka“). Aj v tomto prípade zložitejšie čepce postupne vymizli už koncom 19. storočia. Pokrytie hlavy šatkou, najmä u staršej generácie, sa udržalo veľmi dlho. Pokrývka hlavy u žien totiž v minulosti symbolizovala mužovu moc nad ženou a ostatným chlapom dávala jasne najavo, že žena je už zadaná. Ďalšou charakteristickou črtou ženského odevu

boli sukne („kabaty“). Podľa ich dĺžky a farebnosti vedeli domáci odlišiť ženy z iných oblastí. Tradičnú základnú časť spodného oblečenia – spodničky („podolky“) na začiatku 20. storočia nahradili spodnými škrobenými „krochmaleniami“ sukňami („bilotami“). Škrobilo sa („krochmalilo“) najmä štikovanie na ich okraji. Na spodné sukne ešte prišla vrchná štofová alebo hodvábná farebná sukňa, ktorá sa vpredu previazala zásterou („fartuchom do pol kabáta s fodru“). **„...Po kolena sukeň bula.Sukeň še ušila, no jak ci povim, no na pol metra od pasa, ale na tot polmetra še ešte prišivali fodri. Fodri še tomu hutorelo, žeby širša sukeň bula. No, bo žeby cala sukeň široka bula, trebalo veľo peňeži. No ta šporovali s peňežmi, ta na totu sukňu kratku prišli fodri. Ta buli štiri sukne, naraz trebalo oblic štiri**

sukne.... Šak spodki nebuli, ta mušel buc podolok. A teraz a tu oplečko bulo a rukavi. Ta nebuli take više meri široke, ale široke „K dievčenskému kroju patrili aj pletené biele oplečka („oplečko“) s krátkymi rukávami. Na ne sa obliekali farebné živôtiky („lajbiky“), ktoré ladili so sukňami. Na živôtik sa ešte pripínali rôzne ďalšie ozdoby v podobe kytíc ruží alebo rozmarínu. „Lajbiky“ neskôr nahrádzali blúzy „lite“, ktoré nosievali častejšie už vydaté ženy. V zime sa obliekala „serianka“. Krk mávali dievčence ozdobený sklenenými korálikmi („pacerkami“). **„...A bul lajbik, lajbik bul zdobeni s takima ozdobnima flitrami, bliščace buli a na šiji, na karku buli tote bile pacerki. Po tri šori, po štiri. Kedz bula bohačka ta mala štiri šori, kedz chudobna ta dva“.** K sviatočnému odevu patrili aj čierne čizmy s tvrdými sárami, počas žatvy sa zase nosili nízke „bočkori alebo bokanče“. K vrchnému odevu dievčat patrila „bila chustka“ z kúpeného plátna s madeirovou čipkou. Zakrývala plecيا a konce prekrížené na hrudi sa uväzovali vzadu na mašľu. Mužský odev bol v porovnaní so ženským jednoduchší. Jeho základnými časťami boli nohavice a košeľa. Vrchné úzke biele nohavice („nohavki) boli šité z domáceho plátna keprovej väzby („drelichu“). Sviatočné nohavice mali na stehnách zdobenie čiernym šnurovaním. V chladnejšom období sa nosili i spodné nohavice („gače“) z konopného plátna. K nohaviciam vždy patrila dlhý remeň opásaný na dva razy okolo pása a vyzdobený rôznymi cvokmi či gombíkmi. Ženatí muži vpredu na remeni opaska nosili aj pošvu na nôž, tzv. „puševku“. Tradičné košele boli z domáceho plátna so stojacím golierom. Tie sviatočné mali bohatšie vyšívané zdobenie na hrudi a rukávoch. Na košele sa nosila ešte vyšívaná vesta („lajbik“), čiernej farby a zdobená šnurovaním. Na hlavu „parobkov“ a mužov patrila neodmysliteľný klobúk s pierkom zo sojky, ozdobený aj rôznymi kvietkami a rozmarínom. Sviatočnú obuv predstavovali čierne lakované čizmy s tvrdými sárami a ostrohami. Na dedinské zábavy nosievali chlapci za sárrou

čížmy „olovjanki“. V chladnejšom počasí sa nosil aj krátky priliehavý kabátik – „kikľa“. Do zimy obliekali kožuchy. V priebehu 20. storočia pôvodné guby – gubaňe z vlnenej tkaniny nahradili kupované kabáty („geroki“) a guby sa nosili už iba ako obradný odev (napr. na svadby v zime)

Viac informácií sa dočítate v monografii Obce Budkovce „ Budkovce historické a súčasné „